

CONFERENTIE OVER GRONDSTOFFENSCHAARSTE VAN DE COMMISSIE TOEKOMST 'RESOURCE WENDE'

AMSTERDAM 28 EN 29 OKTOBER 2021.

Op instigatie van Wouter van Dieren -lid van de Club van Rome die destijds het rapport *Grenzen aan de Groei* publiceerde, en die zich ernstig zorgen maakt over het werken aan een duurzame toekomst en de toenemende grondstoffenschaarste - werd onlangs een conferentie belegd in het Tropeninstituut te Amsterdam. De organisatoren zochten al tijdens de voorbereidingen contact met de Raad van Kerken en vroegen de Raad aan deze conferentie een bijdrage te willen leveren vanuit een ethisch en theologisch perspectief.

Het moderamen verzocht vervolgens Paul van Geest (rooms-katholiek en hoogleraar Universiteit Tilburg) en Cornelis van der Kooi (protestant en hoogleraar Vrije Universiteit Amsterdam) en Kees Nieuwerth (vicevoorzitter Raad van Kerken en voorzitter werkgroep economische en ecologische duurzaamheid van de Conferentie van Europese Kerken Brussel) een bijdrage vanuit de Raad te verzorgen. Van meet af aan stelden wij, als deelnemers vanuit de Raad aan deze conferentie grotendeels gewijd aan grondstoffenschaarste, het vraagstuk van het rechtvaardig delen van die schaarser wordende grondstoffen aan de orde.

Naast plenaire bijeenkomsten waren er werkgroepen, hier ateliers genoemd, waar de problematiek van grondstoffen of hulpbronnen werd besproken. Tal van thema's die samenhangen met klimaatverandering, duurzaamheid en de zorg voor de aarde kwamen zo aan de orde.

Beschikbaarheid grondstoffen

Gedurende de eerste dag van de conferentie gaf de Noorse wetenschapper Harald Sverdrup (Inland University of Norway) een indrukwekkende inleiding op het thema. Hij deed uitgebreide modelonderzoek naar de beschikbaarheid van een reeks van grondstoffen, met name metalen. Daaronder 'gewone' metalen als koper, nikkel, ijzer, aluminium, lood, zink, maar ook 'edel' metalen zoals goud, zilver, platina en een aantal meer zeldzame 'aard' metalen. Bij die laatste gaat het om bijvoorbeeld coltan, lithium, neodymium, vanadium, veelal grondstoffen die essentieel zijn voor het bouwen van zonnepanelen, windmolens, elektrische auto's, kortom voor de noodzakelijke energie transitie waar wij voor staan. Al deze grondstoffen raken in vrij snel tempo echter uitgeput. Sverdrup's modellen geven aan dat de meeste daarvan al in 2035 (!) of in 2050 uitgeput zullen raken. Het zijn immers *eindige* grondstoffen in miljoenen jaren geologische wordingsgeschiedenis ontstaan, en wij consumeren die dus als het ware in sneltreinvaart. De vraag die Sverdrup dus onder meer stelde: waar ligt het kantelpunt dat het moeizaam winnen van de laatste reserves koper ten behoeve van de aansluitkabel van onze volgende windmolen meer broeikasgasuitstoot kost dan die windmolens ooit kan besparen?

Een tweede inleiding van Hans van der Loo (IIER, Zwitserland) over de door klimaatverandering veranderende lucht- en zeestromingen wereldwijd, de opwarmende noordpool, zuidpool en Groenland, de daardoor ingrijpende verschuiving in de eeuwenlang constante golfstroom, maakte nog eens duidelijk welke existentiële dreiging er van klimaatverandering uitgaat!

Wat is van wie?

Vervolgens kregen Paul van Geest en Kees van der Kooi de gelegenheid om namens de Raad van Kerken de kernvraag 'wat is eigenlijk van wie' - waar het om die schaarse grondstoffen gaat - aan de

orde te stellen. Zij deden dit onder meer door te verwijzen naar de Pauselijke Encycliek *Laudato Si* en de daarin vervatte gedachtegang dat het gaat om een 'Common House' dat aan allen toebehoort (zie bijdragen dr. Paul van Geest en dr. Kees van der Kooi). Dat zij hiermee een snaar geraakt hadden, bleek uit de reactie van één der deelnemers in de plenaire discussie die zei: 'Ik ben een chemisch ingenieur, ik ben een atheïst, maar voelde mij zeer aangesproken door het betoog vanuit de Raad van Kerken!' Beide sprekers hebben dit naderhand in één van de workshops ('ateliers') nader uitgewerkt en toegelicht onder de titel 'Who Owns What'.

Rechtvaardigheid

In één van de andere ateliers, gewijd aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen Agenda van de Verenigde Naties mocht Kees Nieuwerth in diezelfde geest – rechtvaardigheid - een bijdrage leveren. Veel van die voor de energietransitie benodigde schaarse grondstoffen, bijvoorbeeld zeldzame ertsen en aardmetalen voor onze zonnepanelen, windmolens, accu's, elektrische auto's, mobiele telefoons - worden ook nu weer gewonnen op het zuidelijk halfrond. Zij worden alle intensief gedolven en zijn ook alle *eindig en niet duurzaam*. Zijn we er ons van bewust dat in de meeste gebieden waar gewapende conflicten woeden die hevige concurrentie om grondstoffen op de achtergrond een rol speelt? Een voorbeeld is het grensgebied tussen Congo, Oeganda, Rwanda, Burundi, waar al jaren een gewapend conflict uitgevochten wordt - door maar liefst acht verschillende legers en strijdgroepen - rond het delven van een dergelijk zeldzaam mineraal (coltan) dat essentieel is voor het produceren van (onze) mobiele telefoons. De toenemende concurrentie om deze schaarse grondstoffen leidt op zijn minst tot geopolitieke spanningen, leidt nu reeds tot gewapende conflicten in bijvoorbeeld Centraal-Afrika en zou ook kunnen leiden tot grootschaliger (gewapende) conflicten in de toekomst. *De vraag is dus: Gaat deze volgende industriële revolutie op haar beurt leiden tot een nieuwe Noord-Zuid tweedeling?*

Verwijzend naar de uitspraak van onze zusters en broeders op het zuidelijk halfrond in Busan dat *gerechtigheid voorafgaat aan vrede* hield ik dus een hartstochtelijk pleidooi voor rechtvaardig delen. Alhoewel ik mijn bijdrage in het Nederlands had geschreven (zie bijdrage ir. Kees Nieuwerth) bleek er tenminste één deelneemster aan de werkgroep alleen Engels te verstaan en heb ik het ter plekke in het Engels gepresenteerd. Dat mijn pleidooi aansloeg bleek uit het feit dat die deelneemster verklaarde dat zij tot haar verbazing de enige was tussen die ruim twee honderd deelnemers die uit het zuidelijk halfrond kwam (!) - de Filipijnen - en ze was duidelijk emotioneel geraakt door mijn bijdrage. Later in de plenaire discussie in de zaal herhaalde ze dit nog eens.

Tijdens de tweede dag van de conferentie volgden opnieuw een aantal belangrijke inleidingen. Waar de eerste dag - naar bleek in wandelganggesprekken - de inleidingen als nogal schokkend en deprimerend waren ervaren, bleken deze tweede reeks inleidingen een meer positieve, hoopvolle insteek te hebben. Naar mij later bleek, hadden de organisatoren dat ook bewust zo geordend.

Zeewaterdruppels in de atmosfeer lanceren

Zo sprak Sir David King (Cambridge University) over klimaat en de poolgebieden, maar bood ook een perspectief op een ingenieuze technische oplossing om de opwarming in die gebieden tegen te gaan. Dit door een vloot van kleine vaartuigjes die zeewaterdruppels de atmosfeer in lanceren. Deze druppels vormen vervolgens een laag van zoutkristallen op de wolken die - waar die wolken nu het terugkaatsten van het zonlicht in de ruimte verhinderen - daardoor het zonlicht weer de ruimte in reflecteren. Zodoende blijft het kouder onder de wolken boven de poolstreek. 'Kost wat maar dan heb je ook wat'.. En wat die kosten van zo'n project betreft, daaraan zouden volgens King

bijvoorbeeld ook landen als Nederland die immers bedreigd worden door zeespiegelstijging kunnen bijdragen.

Vervolgens was het woord aan een medewerker van Philips (Robert Metzke) verantwoordelijk voor het 'verduurzamen' van dat bedrijf: minder energie, vrijwel alles hergebruiken, terugwinnen van grondstoffen. Inderdaad een positieve insteek en goede resultaten binnen Philips - niet alleen in Nederland, maar wereldwijd.

Een derde inleiding werd verzorgd door Barbara Baarsma van de Rabobank. Zij vertelde ons onder meer over een project om boeren te stimuleren om natuurvriendelijker te boeren. Dit ging gepaard met het niet langer ploegen van de grond. Hierdoor blijft de koolstof in de grond opgeslagen en wordt dus de CO² uitstoot verminderd. Daarvoor kunnen boeren zogeheten koolstofcertificaten ontvangen die verhandelbaar zijn en die bijvoorbeeld weer aan de voedingsmiddelenindustrie verkocht kunnen worden in het kader van hun streven duurzamer te worden.

Tenslotte kregen we nog de kans - via een Zoom-verbinding met Jaime de Bourbon Parme, de Nederlandse klimaatgezant naar de COP26 klimaatconferentie in Glasgow die de daarop volgende dagen plaats zou vinden, een vooruitblik daarop te delen. In de plenaire discussie die volgde over het onderwerp dat er door de 'noordelijke' landen te weinig fondsen beschikbaar worden gesteld aan de 'zuidelijke' landen die toch het meest onder de klimaatverandering lijden kreeg ik de kans om nog 'een profetisch statement te maken over het bedrag besteed aan wapens en wapenwedloop tegenover de investeringen nodig voor de bestrijding van klimaatverandering'.

Onze gemeenschappelijke indruk is dus dat we al met al met dankbaarheid kunnen terugzien op de inbreng en bijdrage van de Raad bij deze conferentie. In de wandelgangen hebben wij dan ook verschillende keren gehoord dat de inbreng namens de Raad van Kerken indruk maakte.

Kees Nieuwerth, vicevoorziter Raad van Kerken in Nederland